

Kaj prinaša globalizacija gozdarstva?

Nike POGAČNIK*

Izvleček:

Pogačnik, N.: Kaj prinaša globalizacija gozdarstva? Gozdarski vestnik, št. 2/2000. V slovenščini, cit. lit. 9.

Globalizacija v gozdarstvu pomeni več kot le globalizacija trga za lesom, gre tudi za globalizacijo gozdarske politike, za globalizacijo trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in za globalizacijo problemov gozdov. Globalne probleme gozdov lahko strmemo v tri skupine: problem vse večje potrebe po lesu, zmanjševanje površin gozdov (predvsem v nerazvitem svetu) in slabšanje kakovosti gozdov (predvsem v razvitem delu sveta). Rešitve nastale situacije iščejo številne vladne in nevladne organizacije na različnih nivojih. Ena izmed najbolj učinkovitih rešitev je certificiranje lesa. Certificiranje je dejstvo, s katerim se bo morala spopasti tudi Slovenija. Slovenija je v svetovnem merilu majhna, ima pa uzakonjen sistem trajnostnega gospodarjenja kar ne gre spregledati.

Ključne besede: gozdarstvo, globalizacija gozdarstva, trgovanje z lesom, certificiranje, Slovenija.

1 UVOD

K razmišljanju o mestu in vlogi gozdarstva pri slabšanju življenjskih razmer na Zemlji me je spodbudilo branje ameriške knjige z naslovom *Bad Harvest?* (DUDLEY / JEANRENAUD / SULLIVAN 1995). Avtorji na osnovi lastnih izkušenj ter številnih pisnih in ustnih virov ugotavljajo posledice dolgoletnega neusmiljenega izkoriščanja gozdov. Ob soočanju s situacijo, v kateri so se znašli gozdovi, se človek nehotе vpraša: Kaj pa naši gozdovi? Spadamo res v isti koš? In če ne, zakaj nismo nikjer opisani kot primer dobrega in uspešnega gospodarjenja?

Podatkov, ki jih različne vladne in nevladne institucije objavljajo s področja globalnega stanja in problemov gozdov, je nešteto. Številne so kritike in predlogi za rešitve razmer. V morju različnih informacij, ki si več ali manj nasprotujejo, sem za svoje razmišljanje izbrala le nekatere. Vedno se lahko najde nekdo z drugačnimi podatki in informacijami iz drugega ali boljšega vira. Kakšna je natančnost in ažurnost svetovnih podatkov o gozdovih po posameznih državah pa nekoliko kasneje na primeru analize podatkov iz Slovenije.

2 GLOBALIZACIJA

S hitrim dostopom do informacij in izgradnjo infrastrukture postaja svet vse manjši. Državne meje postajajo le politična domena, ki za navadnega smrtnika, kaj šele za trgovino, niso nikakršna ovira. Kontroliranje dogodkov, dostopnost informacij ter možnost vodenja poslov iz enega prostora postaja del našega

vsakdana. Skratka, svet teži h globalizaciji. In ta v zadnjem času zelo popularen izraz, poleg izraza ekološki ali okolju prijazen, se uveljavlja tudi v gozdarstvu.

Morda začenjam na napačnem koncu, pa vendar se postavlja vprašanje, ali res razumemo globalizacijo. Ali res vemo, kaj ta pojem predstavlja, in ali res vemo, kaj globalizacija prinaša oziroma kaj je že prinesla.

Razlago pojma globalizacija sem iskala v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, vendar tega pojma slovar ne vsebuje, vsebuje pa razlago pojma globalen, ki ga razlaga na več načinov:

- celoten, skupen: globalna površina gozdov; globalne raziskave problema: ki obravnavajo problem v celoti, brez podrobnosti;
- nanašajoč se na vso zemljo.

Kako lahko razumemo globalizacijo gozdarstva? Globalizacijo gozdarstva lahko razumemo na več načinov: na eni strani gre za globalizacijo trga z vsemi proizvodi gozda, na drugi strani za globalizacijo načina gospodarjenja, na tretji za globalizacijo ogroženosti gozdov, na četrto za globalizacijo reševanja nastale situacije, verjetno pa obstaja še kakšna druga stran. Globalizacijo si lahko predstavljamo tudi tako: če bi iz svetovnega zemljevida zbrisali vse državne meje in nove meje oblikovali po različnih ekosistemih, bi gozdovi predstavljali eno od novo nastalih držav. To bi bila svetovna država gozdov, z vso svojo pestrostjo naravnih danosti, sistemov gospodarjenja ter raznolikostjo problemov. Druga razlaga globalizacije je: če uvažamo les in s tem varujemo svoje gozdove, povzročamo globalno gledano prav enako škodo, le na drugem koncu sveta. Na nek način tudi Slovenci pris-

* N. P., univ. dipl. inž. gozd., GIS, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

pevamo k uničevanju tropskih gozdov, saj kupujemo pohištvo, izdelano iz eksotičnega lesa. Vplivi na gozdove, pozitivni ali negativni, ne upoštevajo državnih meja. Sledenje lesa od panja do končne porabe (pepel ali kompost) nas lahko pripelje okoli sveta. Globalizacije ne predstavlja le trgovina z lesom, temveč tudi prenos znanja, tehnologij in načina življenja. Pomoč razvitih držav nerazvitim je velikokrat prikazana kot dobrodelen prenos znanja in tehnologije, v resnici pa gre lahko le za obliko neokolonizma. Vedeti pa moramo, da globalizacija ni nekaj negativnega. Tropske gozdove izkoriščajo že desetletja, vendar politikov, javnosti in strokovnjakov v Evropi dolgo časa niso skrbeli problemi, ki jih povzročajo s tako nekontroliranim izkoriščanjem ranljivih tropskih ekosistemov. Ko pa so študije o izvoru hlodovine, ki prihaja na evropski trg, pokazale, da velik del lesa izvira iz tropskih držav, se je zanimanje za to problematiko spremenilo. Z obsojanjem dela nekaterih multinacionalnih družb, vlad ali mednarodnih organizacij s strani nevladnih organizacij (na primer Greenpeaca) se je spremenil odnos ljudi, stroke in v končni fazi tudi politike.

Globalizacija v bistvu pomeni, da gledamo na svet in gozdove kot celoto. Nekaj kar počnemo tu in danes, lahko jutri prizadene nekoga na drugem koncu sveta. Svet že od nekdaj deluje kot celota, ljudje so ga razdelili in postavljene meje razumeli kot ovire, ki jih lahko prestopiš le s potnim listom. Z razumevanjem delovanja kompleksnih ekosistemov se je razvilo in utrdilo spoznanje, da ekosistemi ne spoštujejo državnih meja in priznavajo le svoje meje. Nekatera spoznanja o kompleksnosti ekosistemov in negativnih člo-

veških vplivih je v knjigi Nema pomlad predstavila že Rachel Carson (1970). Narava deluje kot nekakšen tampon, ki lahko za dalj časa zakrije negativne vplive, tako da je velikokrat težko najti, kaj šele obsoditi pravega krivca (negativni vplivi strupa DDT na vsa živa bitja so se pokazali šele po nekaj letih intenzivne uporabe po vsem svetu). Probleme, ki so jih ustvarile generacije pred nami, rešujemo mi in probleme, ki jih ustvarjamo mi, bodo reševali prihodnji rodovi – to pravilo še posebej velja pri gozdovih.

Razlaga nekaterih pojmov, uporabljenih v članku:

TIMBER TRADE: Kot timber trade razumemo enostavno trg z lesom. Velikokrat se pod tem izrazom skrivajo vse dejavnosti, ki so kakor koli povezane s celotno gozdno proizvodnjo (sečnja, spravilo, prevoz), trgovanjem ter primarno predelavo lesa in papirno industrijo. V slovenščini ne razpolagamo s pojmom, ki bi opisoval vse našete dejavnosti. Pri prebiranju tuje literature je zaradi pravilnega razumevanja priporočljivo najti razlage uporabljenih pojmov (term of references). V prispevku bom kot prevod tega izraza uporabljala sledeče: gozdna proizvodnja, trgovanje in predelava lesa.

FOREST INDUSTRY: Dobesedni prevod bi bil gozdarska industrija, ki pa v definiciji zajema tako gozdno proizvodnjo kot tudi predelavo lesa in trgovanje z lesom in lesnimi polizdelki. Podoben pomen ima tudi izraz "timber industry". V Sloveniji še nimamo razvite gozdarske industrije s tako široko paleto dejavnosti. Tako stanje je posledica pretekle stroge delitve na gozdarske in lesarske dejavnosti, sporna je

Preglednica 1 Gozdovi in gozdarstvo v svetu, Evropi in Sloveniji (1995)

	SVET	EU	SLOVENIJA
Površina gozdov	4,0 milijard ha	102,8 milijonov ha	1,1 milijon ha
	Gozdovi zmernega pasu in borealni gozdovi		
	1,7 milijard ha	2,6 % svetovne p.	0,03 % svetovne p.
Gozdnatost	32 %	32,8 %	54 %
Biomasa stoječega drevja	300 milijard m ³ 36 % iglavcev / 64 % listavcev	6,4 milijarde m ³ 2 % svetovne b.	233 milijonov m ³ 0,08 % svetovne b.
Letni posek	3,4 milijarde m ³	318 milijonov m ³ 9 % svetovne p.	2,4 milijone m ³ 0,07 % svetovne p.
Dohodek iz gozdov	418 milijard \$ 2 % globalnega bruto proizvoda	150 milijard \$ 3 % GDP	? ?
Vrednost trgovanja	100 milijard \$ 3 % skupnega svetovnega trgovanja	37 milijard \$ 37 % svetovne trgovine z lesom	? ?

Vir: FAO Yearbook 1996, State of the World's Forests 1999, Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 1998

bila le primarna predelava lesa (predvsem žagarstvo). S spremembo sistema (prehod na tržno usmerjeno gospodarjenje) gozdarska podjetja širijo svoje dejavnosti tudi na področje predelave lesa.

3 NEKATERA GLOBALNA DEJSTVA O GOZDOVIH

Za razumevanje problemov je potrebno poznati nekatere podatke o svetovnih gozdovih in gozdarstvu. Ena izmed pomembnih nalog mednarodne organizacije FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) je tudi zbiranje in vodenje statističnih gozdarskih podatkov po posameznih državah. Analize podatkov redno objavlja v letnih poročilih in drugih analizah stanja gozdov. Veliko podatkov je dostopnih tudi preko interneta (<http://www.fao.org>).

Posek se je v desetih letih (od 1980 do 1990) povečal za 0,5 milijard m³, površina gozdov pa se je v letih od 1990 do 1995 zmanjšala kar za 56,3 milijone ha. V razvitih državah se je površina gozdov v tem obdobju povečala za 8,8 milijonov ha, v nerazvitih pa zmanjšala za 65,1 milijon ha. Podatki o spreminjanju površin že kažejo na bistvene razlike v gospodarjenju z gozdovi med razvitimi in nerazvitimi državami sveta. Bistvene razlike pa obstajajo tudi v proizvodnji gozdnih-lesnih sortimentov in rabi lesa ter v tržnih tokovih.

V razvitih državah naj bi se površine gozdov povečale predvsem zaradi pogozdovanja in naravnega zaraščanja opuščenih kmetijskih površin. Največje strnjene gozdne površine je v obdobju od leta 1980

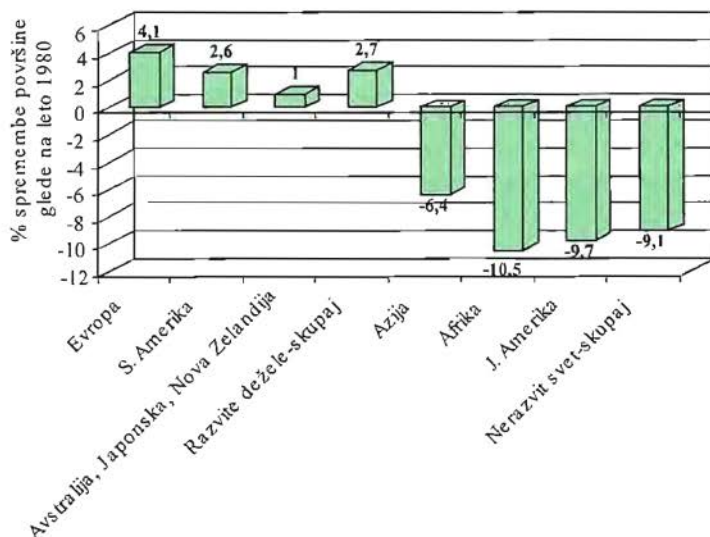
do 1990 izgubil tropski del Azije, Afrike in Južne Amerike (92,1 milijon ha). Večji del gozdov (40 %) je bil izsekan za trajne potrebe kmetijstva (poljedelstvo in živinoreja) in 4 % za snovanje plantaž hitro rastočih drevesnih vrst, ostale površine pa so bile namenjene kratkotrajni kmetijski rabi.

Dejstvo, da večji delež gozdov pripada nerazvitim državam (57 %), verjetno še otežuje položaj gozdov. Države z ekonomskimi in socialnimi problemi velikokrat iščejo izhode iz krize s črpanjem naravnih obnovljivih in neobnovljivih virov. Gozdovi na splošno spadajo med obnovljive vire, postavlja pa se vprašanje obnovljivosti tropskih gozdov (v kolikšnem času in s kolikšnem vložkom se mora vir obnoviti, da se ga uvršča med obnovljive vire?).

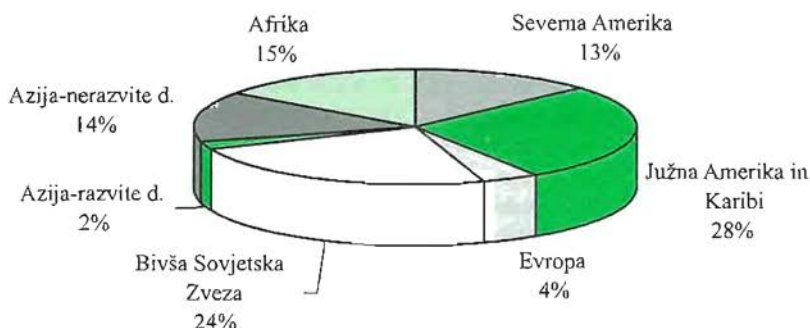
Od vseh držav ima največji delež gozdov Ruska federacija (22,1 % vseh gozdov), sledijo ji Brazilija (15,9 %), Kanada (7,1 %), Združene države Amerike (6,2 %), Kitajska (3,9 %), Indonezija (3,2 %) ter Zaire (3,1 %). Naštete države imajo v lasti več kot 50 % vseh gozdov na svetu.

Globalno gledano se za kurjavo še vedno porabi kar 50 % poseka. Raba lesa za kurjavo je največja v nerazvitih državah Azije, Afrike in Južne Amerike, kjer dosega skoraj 80 % poseka. V razvitih državah pa 84 % poseka porabi industrija. Razvite države (Severna Amerika, Evropa in Japonska) trenutno porabijo 76 % celotne svetovne proizvodnje lesa in hkrati proizvedejo 75 % celotne količine hlodovine. V preteklosti so z lesom največ trgovala razvite države s severa (smer trgovanja sever ← jug). V zadnjih letih se je razmerje

Grafikon 1: Spreminjanje površine gozdov od leta 1980 do leta 1990 (Vir: FAO 1997)

Grafikon 2: Delež gozdov po glavnih svetovnih regijah (Vir: FAO 1997)

sil zaradi naglega razvoja nekaterih držav na jugu (npr. Tajska) spremenilo, tako da je zelo živahno trgovanje tudi med državami na jugu (smer trgovanja jug ↔ jug). Evropa in Azija sta predvsem uvoznici lesa, medtem ko so severna, srednja in južna Amerika, Oceanija, Afrika in bivša Sovjetska zveza predvsem izvoznice lesa. Azija je med uvozniki predvsem zaradi velikega uvoza Japonske, medtem ko so nekatere države (Indonezija in Malezija) veliki izvozniki (preglednica 2).

4 TRGOVANJE Z GOZDNIMI PROIZVODI

Mednarodno trgovanje z lesom in nelesnimi proizvodi iz gozda se je v zadnjih dvajsetih letih kontinuirano povečevalo. Vrednost skupnega trgovanja z lesom je bila v letu 1994 kar 114.000 milijonov dolarjev.

Po podatkih FAO le 6-8 % skupne svetovne proizvodnje okroglega lesa vstopa na mednarodno tržišče. Trgovanje z lesom se je od leta 1970 do leta 1995 povečalo za 75 %. Najbolj se je povečalo trgovanje s papirjem in papirno kašo, sledi trgovanje z lesnimi ploščami ter žaganim lesom. Pri analizi trga je problematično dejstvo, da številne države uvažajo hlodovino in nato izvažajo lesne polizdelke ali celo lesno pulpo. Skratka, količine posameznih lesnih proizvodov ali polproizvodov se lahko v statističnih analizah podvajajo in tako zavajajo analitike.

Prav tako nezanemarljivo je tudi trgovanje z nelesnimi proizvodi gozdov (skupno vrednost ocenjujejo na 1.100 milijonov dolarjev). Od nelesnih proizvodov so najpomembnejše rastline, uporabne v farmacevtski industriji, različni lešniki in oreški, začimbe, med in

Preglednica 2: Proizvodnja, izvoz, uvoz ter poraba nekaterih gozdnih proizvodov v letu 1996 (milijonov m³)

	Proizvodnja	Izvoz	Uvoz	Poraba
Les za kurjavo				
SVET SKUPAJ	1.864,7	5,8	5,5	1.864,4
Pet največjih	Indija, Kitajska, Indonezija, Brazilija, Nigerija	Indonezija, Francija, Argentina, ZDA, Madžarska	Nemčija, Italija, Južna Koreja, Avstrija, Norveška	Indija, Kitajska, Indonezija, Brazilija, Nigerija
% skupnega	47 %	41 %	35 %	47 %
Žagarski hlodi in železniški pragovi				
SVET SKUPAJ	429,6	109,2	112,6	426,2
Pet največjih	ZDA, Kanada, Kitajska, Japonska, Ruska federacija	Kanada, Švedska, ZDA, Finska, Ruska federacija	ZDA, Japonska, Velika Britanija, Italija, Nemčija	ZDA, Japonska, Kitajska, Brazilija, Indija
% skupnega	57 %	42 %	65 %	58 %
Industrijski okrogli les				
SVET SKUPAJ	1489,5	123,3	119,9	1492,9
Pet največjih	ZDA, Kanada, Kitajska, Brazilija, Ruska federacija	ZDA, Ruska federacija, Avstralija, Malezija, Čile	Japonska, Južna Koreja, Finska, Kitajska, Kanada	ZDA, Kanada, Kitajska, Brazilija, Japonska
% skupnega	57 %	49 %	64 %	56 %

Vir: FAO, Forest Products, 1996

gobe. Zanimiv je podatek, da je vrednost trgovanja z gobami in tartufi v letu 1994 znašala kar 211 milijonov dolarjev (FAO 1997).

V preglednici 2 je prikazanih po pet največjih proizvajalk, izvoznic, uvoznic in porabnic posameznih gozdnih - lesnih sortimentov ter njihov delež v skupni masi. Podatki v preglednici potrjujejo dejstvo, da največ lesa za kurjavo proizvedejo in tudi porabijo v nerazvitih državah (90 %), razvite države pa proizvedejo in tudi porabijo kar 70 % industrijskega okroglega lesa. Na splošno lahko zaključimo, da se manj trguje z lesom za kurjavo kot z drugimi vrednejšimi lesnimi sortimenti. Največ se trguje z industrijskim okroglim lesom. Potrebe po industrijskem okroglem lesu naj bi po projekcijah strokovnjakov FAO do leta 2010 letno narasčale za 1,7 % (≈ 25 milijonov m^3). Evropska unija je zelo pomembna izvoznica in uvoznica lesa in lesnih izdelkov (37 % celotnega svetovnega trgovanja). Švedska, Finska, Nemčija, Francija in Avstrija spadajo med večje izvoznice lesa in lesnih izdelkov, medtem ko so Velika Britanija, Nemčija, Francija, Nizozemska, Španija ter Belgija ene večjih uvoznic lesa in lesnih izdelkov. Evropska unija je ena od vodilnih proizvajalk lesnih plošč in papirja.

5 SPREMINJANJE POTREB PO LESU

Les je nenadomestljiva surovina tako za gradbeništvo, pohištvo in papir kot tudi za energetiko in tega se je potrebno zavedati. Svetovne potrebe po lesu se povečujejo. Vse večje potrebe po lesu niso posledica rasti prebivalstva, saj se kar 3/4 lesa porabi v razvitih državah, kjer je rast števila prebivalstva majhna. Vse večja poraba je posledica predvsem načina življenja v razvitem svetu, kjer je vse več izdelkov s kratko življenjsko dobo (embalaža, reklamni letaki), vse večja poraba papirnih izdelkov in vse širša uporaba lesnih vlaken.

V zadnjih letih se je močno povečala potreba po papirju in nekaterih drugih papirnih izdelkih (v obdobju od leta 1980 do leta 1994 se je poraba papirja letno povečala za 3,3 %), enormno je porasla predvsem potreba po embalaži in izdelkih s kratko življenjsko dobo - reklamnih letakih (skoraj 50 % papirja gre v te namene). Prav tako se je v zadnjih 10 letih močno povečala potreba po časopisnem papirju in po raznih sanitarnih izdelkih. Zastrašujoč je tudi podatek, da se že skoraj 50 % poseka v Evropi porabi za proizvodnjo papirne kaše. Na primer v Veliki Britaniji so izračunali, da je letna količina odpadnega papirja ekvivalentna

količini papirne kaše, ki jo pridobijo iz 130 milijonov dreves.

Ta velike potrebe po papirju se v gozdovih izražajo:

- s sečnjo naravnih in starih gozdov v Združenih državah Amerike, Kanadi, Čilu in Sovjetski zvezi;
- z uničevanjem naravnih gozdov in drugih naravnih habitatov za snovanje plantaž;
- z intenzivnejšim gospodarjenjem z novo osnovanimi gozdovi in plantažami.

Združene države Amerike, Japonska in Kitajska proizvedejo več kot 50 % svetovne proizvodnje papirne kaše. Les, ki ga za to potrebujejo, pa večinoma pridelajo doma, le 1 % naj bi bilo tropskega lesa. Les za proizvodnjo papirne kaše naj bi vse več pridobivali s plantaž (leta 1995 naj bi 15 do 30 % potreb po celotnem lesu pokrivali že s plantaž).

Les ima še vedno pomembno vlogo tudi kot kurivo. Medtem ko poskušajo razvite države z velikimi investicijami povečati delež lesa (kot obnovljivega vira energije) v skupni rabi energije, porabijo v nerazvitih državah skoraj 80 % poseka za kurjavo. Potreba po drveh se je v obdobju od 1990 do 1995 v razvitih državah letno zmanjšala za 1,44 %, v nerazvitih povečala za 2,3 %. Prav tako se je v omenjenem obdobju zelo povečala potreba po lesnih vlaknih (letno za 3,03 %); potrebe so izraziteje narasle v nerazvitih državah (za 7,7 % letno). V Evropi je v obdobju od 1980 do 1995 najbolj narasla potreba po lesnih vlaknih (za 2,5 % letno) in potreba po papirju (2,7 % letno).

Potrebam primerno je narasla tudi proizvodnja lesnih gozdnih sortimentov. Proizvodnja okroglega lesa na svetu je od leta 1970 narasla za 136 %. Med povečanjem proizvodnje v razvitih in nerazvitih državah je bistvena razlika, saj se je proizvodnja v razvitih državah od leta 1970 povečala le za 105 %, v nerazvitih pa kar za 176 %. V nerazvitih državah se je najbolj povečala proizvodnja papirne kaše in lesnih sekancev, in sicer od leta 1970 za 493 %, sledi proizvodnja industrijskega okroglega lesa (povečanje za 200 %) ter proizvodnja lesa za kurjavo (povečanje za 170 %).

6 GLAVNI PROBLEMI IN VLOGA GOZDNE PROIZVODNJE, TRGOVANJA IN PREDELAVE LESA V DEGRADACIJI GOZDOV

Na splošno velja, da gozdovi v nerazvitih državah izginjajo (površine se letno drastično zmanjšujejo), površina gozdov v razvitih državah pa ostaja enaka ali se celo povečuje, vendar pa se zmanjšuje kakovost

gozdov (naravne gozdove večinoma zamenjujejo intenzivno gospodarjeni gozdovi z velikim deležem neavtohtonih drevesnih vrst). Dolgo časa je veljalo prepričanje, da gozdove najbolj ogrožajo kmetijstvo (krčitve gozdov), urbanizacija in rast števila ljudi, predvsem v nerazvitem delu sveta. Podrobnejše analize dogajanj so pokazale, da večji del krivde za nastalo situacijo nosi tako imenovani "timber trade", ki vključuje gozdno proizvodnjo, transport, trgovanje in celotno predelavo lesa.

Največji problem je najverjetneje izgubljanje biotske pestrosti gozdov širom celega sveta. Pestrosti tropskega gozda ne more nadomestiti plantaža hitro rastoče drevesne ali grmovne vrste. Izgube so, merjene v našem času, nepovrnjive. S sekanjem naravnega gozda se je sprožil proces degradacije, ki ga ni več mogoče ustaviti. Podatki o površinah plantaž na svetu se predvsem zaradi različnih definicij plantaže zelo razlikujejo. V razvitih državah naj bi bilo že več kot 60 milijonov ha plantaž, od tega v Evropi kar 29 milijonov ha. V nerazvitih deželah naj bi se površine plantaž od leta 1980 do 1995 povečale za 202 % (v letu 1995 naj bi bilo 81,2 milijona ha plantaž). V tropskem in subtropskem delu naj bi letno osnovali okrog 3 milijone ha plantaž (FAO 1999). Kakšna degradacija biotske pestrosti je prehod iz naravnega tropskega gozda v plantažo ene same drevesne vrste (v skrajnem primeru tudi plantažo nekaj klonov posamezne drevesne vrste), si težko predstavljamo, da o problemih erozije, zakisjanja tal, spremembi vodnega režima, poslabšanju kakovosti pitne vode, plazovih, onesnaženju zaradi gnojenja in škropljenja niti ne govorimo.

V zadnjem desetletju gozdarska industrija (forestry industry) vse bolj velikodušno naznanja, da svojo proizvodnjo umika iz naravnih gozdov in začenja s proizvodnjo predvsem v intenzivno gospodarjenih gozdovih in v plantažah. Kljub obljubam se opazovalci bojijo, da se bo opustošenje naravnih gozdov končalo šele takrat, ko na svetu naravnih gozdov ne bo več. Kljub številnim mednarodnim projektom in poskusom zaščite posameznih večjih kompleksov naravnih gozdov je moč denarja multinacionalnih družb preveč mamljiva. V zadnjem času v snovanje hitro rastočih plantaž vlagajo denar tudi druge multinacionalke, ki nikakor niso povezane z lesom, na primer tobačna industrija. To v končni fazi pomeni dodatne krčitve naravnih gozdov in snovanje novih plantaž.

Gozdna proizvodnja, trgovanje in predelava lesa nimajo le neposrednih vplivov na opustošenje gozdov, prav tako veliki in nezanemarljivi so tudi posredni vplivi na gozd. Z odpiranjem prostora, z izgradnjo infra-

strukture v osrčje tropskih ali borealnih gozdov se odpira prostor za poselitev, za naval turizma in številnih drugih dejavnosti, ki so bile prej zaradi nedostopnosti področja neizvedljive. Kljub obljubljenemu razvoju posameznih področij gre glavni dohodek, ustvarjen iz gozda, iz regije in največkrat tudi iz države, saj se z gozdno proizvodnjo ukvarjajo multinacionalne družbe, ki v državo vstopajo s svojo tehnologijo in s svojimi ljudmi. Opustošenih področij velikokrat ne sanirajo in jih prepustijo eroziji in drugim negativnim posledicam ali pa osnujejo že večkrat omenjene plantaže. Snovanje "učinkovitejših" (večja lesna zaloga, homogenost drevja, krajša obhodnja, nižji stroški pridobivanja) plantaž je velikokrat izgovor za posek naravnih gozdov. Z osnovanimi plantažami naj bi zagotovili trajen dohodek regiji ali državi.

Kljub temu da je potreba po lesu iz leta v leto večja in da se povečujeta tudi posek in dohodek iz gozdov, se je v zadnjih desetih letih močno zmanjšalo število zaposlenih v gozdni proizvodnji. Na primer v Kanadi se je v letu 1989 dohodek iz gozda povečal za dobrih 36 %, število zaposlenih pa se je zmanjšalo za 6,7 %. Na Švedskem, ki je izrazito gozdarska država, se je število gozdnih delavcev v zadnjih 30 letih zmanjšalo za 90 %. K zmanjšanju števila zaposlenih največ pripomoreta strojna sečnja in uporaba vse učinkovitejše mehanizacije v vseh fazah gozdne proizvodnje. En stroj za sečnjo lahko nadomesti 8-10 gozdnih delavcev. Tako so obljube o številnih novih delovnih mestih, ki naj bi se odprla zaradi intenzivnejše gozdarske dejavnosti, velikokrat neutemeljene.

7 GLOBALNI PREDLOGI ZA REŠITEV GOZDOV

Rešitve gozdov lahko iščemo na različnih osnovah:

- politične rešitve,
- strokovne gozdarske rešitve,
- tržne rešitve.

Politične rešitve že desetletja bolj ali manj uspešno iščejo številne vladne in nevladne organizacije tako na nivoju posameznih držav kot na globalnem nivoju. Ob branju poročil in poskusov političnih rešitev se bralec nehote izgubi v morju številnih kratic (FoE, IUCN, NFN, WRM, WWF, FAO, UNCED, UNCTAD, UNTCT, UNDP, UNECE, UNEP, UNESCO, ITTO itd.) in v množici različnih konvencij in mednarodnih sporazumov. Največ poskusov različnih organizacij vplivanja na gospodarjenje je bilo na področju reševanja tropskih gozdov. V praksi je večina sporazumov odpovedala, ker gre večinoma za relativno nerazvite

Slika 1: Organiziranost certificiranja v svetu (Vir: DUDLEY et al.1995)

in revne države, ki jih tuj kapital preveč mika. Kljub analizam, ki kažejo, da države, ki izdajo koncesije za izkoriščanje gozdov multinacionalkam, ne dobijo obljubljenega dohodka iz gozdov, so ponudbe zelo mamljive, ne gre pa spregledati dejstva, da gre velikokrat za korupcijo znotraj vladnih organov, ki podeljujejo koncesije. Multinacionalke obljublajo razvoj regij, nova delovna mesta, tehnološki napredek, zgodba pa se največkrat konča, ko so naravni gozdovi izsekani.

Strokovne gozdarske rešitve iščejo v novih načinih gospodarjenja, vendar se vedno znova spotikajo ob definicijo, kaj je okolju prijazno trajnostno gospodarjenje. Velikokrat se govori o multifunkcionalnosti gozdov, vendar potrebe gozdarske industrije največkrat prevladajo nad vsemi ostalimi interesi. FAO je leta 1996 izdelal tudi tako imenovan Model Code of Forest Harvesting Practice, ki naj bi služil kot pomoč ali osnova za oblikovanje podobnih kodeksov dobrega gospodarjenja znotraj posameznih držav. V omenjenem kodeksu so poudarjene štiri glavne aktivnosti gozdne proizvodnje, ki so ključnega pomena za trajnostno gospodarjenje z gozdovi. Te štiri ključne dejavnosti so:

- izdelava splošnih gozdnogospodarskih načrtov;
- efektivno izvajanje in kontrola nad gozdno proizvodnjo;
- temeljita ocena izvedenih del in prenos ocen načrtovalcem;
- sposoben in ustrezno motiviran strokovni kader.

Kodeks naj bi imel namen predvsem spodbuditi razmišljanja o trajnostnem gospodarjenju v večjem delu nerazvitega sveta.

Med **tržne rešitve** na prvem mestu uvrščajo certificiranje. Za potrebe certificiranja je bil leta 1991 usta-

novljen Forest Stewardship Council (FSC), ki si prizadeva oceniti, ovrednotiti in spremljati les in nelesne proizvode gozda. Naloga FSC naj bi bila predvsem odobriti in pooblastiti agencije za izdajanje certifikatov po celem svetu (slika 1). Glavni namen ustanovitve FSC je bila promocija dobrega gospodarjenja z gozdovi preko pooblaščenih agencij. Prva naloga tega mednarodnega sveta je bila oblikovanje uporabne definicije trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in oblikovanje mednarodnega sistema ocenjevanja dobro gospodarjenih gozdov ter način sledenja lesa, ki iz njih prihaja.

Podoben sistem je bil izgrajen že prej za potrebe trgovanja s hrano. V letu 1993 je svet FSC oblikoval osnovne principe in kriterije za izdajanje certifikatov. Poudariti je potrebno, da to niso standardi, temveč le minimalni pogoji, ki jih mora izvajalec izpolnjevati za pridobitev certifikata. Pri certificiranju v gozdarstvu je potrebno ločiti tri osnovne principe oziroma načine certificiranja: na eni strani gre za certificiranje gozdov, na drugi strani za certificiranje načina gospodarjenja in na tretji za certificiranje izvajalcev del v gozdovih. Pri slednjih gre predvsem za pridobivanje standardov iz skupine ISO 14000. Prve reakcije industrije in tudi vladnih organizacij so bile negativne, vendar se certificiranje zaradi pritiska javnosti uveljavlja. Po podatkih FAO je bilo do leta 1998 certificirano gospodarjenje v 10,3 milijonih ha gozdov. Vendar je potrebno poudariti, da je bilo kar 90 % certifikatov izdanih za gospodarjenje z gozdovi v razvitih državah. Samo Velika Britanija in Poljska imata kar 58 % vseh certifikatov. Le majhen delež certifikatov je bil izdan za trope, kjer poteka največje opustošenje gozdov. Po nekaterih analizah naj bi letno na mednarodni trg vstopilo okrog 1,5 milijonov m³ certificiranega lesa.

V zadnjih letih se pojavljajo zahteve po spreminjanju in prilagajanju certifikatov. Problematično je predvsem področje certificiranja negozdnih proizvodov in proces certificiranja v primeru manjše gozdne posesti. Za ustrezno prilagoditev certificiranja manjšim lastnikom gozdov si prizadevajo predvsem skandinavske države, skupaj s Francijo, Španijo in Portugalsko.

8 MESTO SLOVENIJE V SVETOVNEM GOZDARSTVU

In kje je Slovenija s svojim 1,1 milijonom ha gozda in 2,5 milijoni m³ letnega poseka? V statistikah, ki jih najbolj dosledno vodi FAO in še nekatere druge mednarodne ustanove, je Slovenija uvrščena v kotel držav v tranziciji, za katere na splošno velja, da so bili gozdovi prekomerno posekani za izvoz, in za katere so značilne velike nelegalne sečnje, korupcija in sploh opustošenje starih naravnih gozdov. Pa res spadamo v to družino? Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije je v letu 1998 posek brez odobritve znašal le 4,9 % celotnega poseka (Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 1998). Analiza letnega poseka kaže, da se je posek v letih po osamosvojitvi zmanjšal, izvoz lesa pa predstavlja le 10 do 15 % letnega poseka. Uvoz lesa je nekoliko večji kot izvoz in je v letu 1998 znašal skupno le 348.000 m³ (Statistični letopis RS za leto 1999). V zadnjih letih se izvažajo in uvažajo predvsem hlobovine. O opustošenju gozdov težko govorimo, saj se je lesna zaloga v zadnjih 18 letih povečala za 23 m³/ha (s 186 m³/ha v letu 1980 na 209 m³/ha v letu 1998) (Statistični letopis RS za leto 1999). Popolnoma upravičeno lahko trdimo, da so znotraj držav v tranziciji bistvene razlike v načinu gospodarjenja z gozdovi in je tako posploševanje krivično.

Krivo da tako napačno uvrščanje lahko iščemo tudi v podatkih, s katerimi razpolaga FAO, ki vodi in objavlja uradne statistike. V publikaciji, ki je izšla junija 1999 z naslovom *State of the World's Forest 1999*, je navedena površina gozdov v Sloveniji 1.077.000 ha. Pri analizi povečanja površine gozdov od leta 1990 do leta 1995 je za Slovenijo napisana ničla, in sicer zato, ker je površina gozdov v obeh primerjanih letih enaka. Po uradni statistiki, ki jo v Sloveniji vodi Urad za statistiko Republike Slovenije, je bilo v letu 1990 kar 1.071.151 ha gozdov, v letu 1995 pa 1.097.929 ha. To pomeni, da se je po uradni statistiki površina gozdov v Sloveniji povečala za 26.778 ha. To v svetovnem merilu seveda ne pomeni veliko, v deležu površine vse Slovenije pa predstavlja to 1,3 %

celotnega ozemlja. Tako letni odstotek povečanja površine ne bi smel biti nič, kot je sedaj, temveč 0,26 %.

Prav tako je po mojem mnenju napačno opredeljena površina naravnih gozdov v Sloveniji, in sicer je namesto površine oznaka n.p. (not applicable - ni primerljivo). Pri klasifikaciji, ki jo uporabljajo pri FAO, se naravni gozdovi delijo na:

1. Gozdove, kjer se lahko gospodarji: ta skupina se deli na:

- gospodarjene gozdove (semi-natural forests): gozdovi, ki niso ne pragozdovi in ne plantaže,
- od ljudi nemotene gozdove: gozdovi, ki imajo naravno sestavo drevesnih vrst, nekaj mrtve lesne mase, naravno starostno strukturo, naravno pomlajevanje, in gozdovi, v katerih naj bi bili dosežani vplivi človeka taki, da se lahko ponovno vzpostavi naravno stanje.

2. Naravne gozdove, v katerih se ne sme gospodariti: gospodarjenje je prepovedano zaradi zakonske zaščite ali ekonomske nezanimivosti (težko dostopni neodprti gozdovi) (FAO 1999).

Sprašujem se, v čem je stanje naših gozdov nepriemerljivo z omenjeno klasifikacijo. Glede na ohlapnost klasifikacije bi lahko skoraj vse naše gozdove uvrstili v kategorijo naravnih gozdov. Vsekakor pa v kategorijo naravnih gozdov spadajo gozdni rezervati.

Z analizo površin pragozdov v Evropi, ki jo je naredila organizacija World Wide Fund for Nature (WWF), so prišli do ugotovitve, da je v zahodni Evropi le majhen del naravnih gozdov, ki bi jih lahko označili kot pragozdove (manj kot 1 % gozdov); večina teh gozdov je lociranih na severu, nekaj tudi v Grčiji, Avstriji in Švici. V vzhodni Evropi imata po tej oceni nekaj več pragozdov le še Belorusija in Slovaška, nekaj manjših površin pragozdov pa je še na Poljskem in Hrvaškem. Kje so slovenski pragozdovi, ki so bili izločeni iz gospodarjenja že pred 100 leti in na katere smo tako ponosni?

V mednarodnih evidencah je še vedno veliko nepravilnih podatkov. Glede na to, da smo mlada država, ki se šele uveljavlja in gradi svoj mednarodni ugled, menim, da bi bilo nujno tudi sproti ažuriranje mednarodnih statistik.

Internet postaja vse bolj orodje obveščanja in ozaščanja laične in strokovne javnosti. Do nedavnega je bilo na medmrežju skoraj nemogoče dobiti podatke o slovenskih gozdovih in gozdarstvu. Sedaj je nekaj več podatkov dostopnih na spletnih straneh Zavoda za gozdove Slovenije (<http://www.sigov.si/zgs-sfs/>), kjer je po moji oceni premalo podatkov o načinu gospo-

darjenja z gozdovi. Spletna stran Gozdarskega inštituta Slovenije sicer obstaja, vendar je že nekaj časa v I. fazi gradnje (<http://www2.arnes.si/~ljiglg/>). Naslednji glasnik gozdarske stroke je sigurno Oddelek za gozdarstvo in gospodarjenje z gozdnimi viri na Biotehniški fakulteti (<http://www.bf.uni-lj.si/bf/gozdarst.htm>). Osnovni podatki o predavateljih, drugem osebju in o programu izobraževanja so dostopni na spletnih straneh Univerze v Ljubljani. Naslednji pomembni glasnik je še Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (<http://www.sigov.si/mkgrp/>), ki ima domačo stran na spletnih straneh slovenske vlade. Glede na stanje in obseg informacij, ki so dostopne svetovni javnosti na vseh naštetih domačih straneh, lahko zaključim, da bi moralo naše domaćino ministrstvo ali Urad za informiranje pri slovenski vladi podpreti projekt promocije gozdarstva v Sloveniji in v svetu. **Postanimo vidni!**

9 ZAKLJUČEK

Ob prebiranju literature o ogroženosti gozdov, o neusmiljenosti multinacionalnih družb v iskanju dobička iz gozda, o iskanju možnih rešitev za gozdove in o črnogledih napovedih prihodnosti se človek zave, kakšno srečo ima, da je gozdar v Sloveniji. Kljub majhnosti in neopaznosti na svetovnem zemljevidu imamo nekaj, česar večina držav na svetu nima, namreč skoraj 40-letno tradicijo gospodarjenja brez golosekov, gozdnih plantaž in nekontroliranega opustošenja gozdov. Imamo tradicijo in, kar je še pomembnejše, imamo izkušnje na področju trajnostnega in sonaravnega gospodarjenja z gozdovi. Poleg prednosti takega načina gospodarjenja spoznavamo tudi negativne posledice (poškodbe drevja zaradi pogostih vračanj v gozd). Uveljavljeno pa je tudi načrtno gospodarjenje z gozdovi, kjer se upoštevajo vse funkcije gozdov, ne le lesno-proizvodna. Medtem ko se drugod sprašujejo o funkcijah, jih poskušajo definirati in ovrednotiti, imamo v Sloveniji izoblikovan sistem, v katerem hierarhija funkcij gozda določa sistem gospodarjenja. Ne pustimo se voditi po poti, ki smo jo odkrili sami.

Poglejmo z lastnega zelnika in opozorimo svetovne moderatorje globalizacije gozdarstva. Sedaj ne gre več le za globalizacijo trga z lesom in globalizacijo problemov opustošenja gozdov, gre tudi za globalizacijo sistema gospodarjenja, certificiranje gozdov in gospodarjenje z njimi, gre za določanje porekla lesa. V končni fazi bo certifikat postal nujnost tako za gozdarska podjetja, ki izvažajo les, kot tudi za lesno-predelovalno industrijo, ki izvažajo lesene izdelke ali

polizdelke. Glede na velikost Slovenije, površino gozdov, letni posek ter na organiziranost gozdarstva in gozdarsko zakonodajo bi lahko Slovenija kot celota izdelala jasno strategijo za pridobivanje certifikatov in na tak način pomagala pridobivati certifikate. Oblikovanje strategije na tem področju pa je toliko bolj pomembno zaradi razdrobljenosti gozdne posesti. Poleg tega ne gre spregledati dejstva, da gospodarjenje z vsemi gozdovi (ne glede na lastništvo) v Sloveniji usmerja Zavod za gozdove Slovenije, ki izdeluje gozdnogospodarske načrte za vso Slovenijo in je hkrati zadolžen tudi za kontrolo nad izvedenim delom (prevzem sečišča). Mogoče je potemtakem Zavod za gozdove Slovenije dolžan pridobiti certifikat za okolju prijazno in trajnostno gospodarjenje z gozdovi, kar pa glede na Zakon o gozdovih in Program razvoja gozdov ne bi smel biti problem.

V odnosu in znanju do gozda smo veliki, zakaj bi se torej pustili utopiti v množici podatkov o ogroženosti gozdov v deželah bivšega socializma? Lastna samokritika in vrtenje pri iskanju lastnega jaza sta del napredka, toda to so problemi znotraj nas, globalizacija pa je realnost in je svet okrog nas. Če primerjamo naše "šentflorjanske" probleme z globalnimi gozdarskimi problemi, ugotovimo, da prispevajo ti dosti manj tegob v skupno vrečo globalnih težav, kot kaže naš posek v deležu svetovnega poseka.

Viri

- CARSON, R., 1970. Nema pomlad.- Državna založba Slovenije, Ljubljana, 251 s.
- DUDLEY, N. / JEANRENAUD, J.-P. / SULLIVAN, F., 1995. Bad Harvest? The Timber Trade and the Degradation of the World's Forests.- Eartscan Publications Limited, London, 204 s.
- KOŠIR, B., 1999. Ocena življenjskega kroga proizvodov v gozdarstvu.- Zbornik gozdarstva in lesarstva 59, s. 89-120.
- , 1999. FAO Year Book: Forest Products. Forest Department FAO, Rim. 241 s.
- , 1999. State of the World's Forest 1999. FAO, Rim, 153 s.
- , 1997. State of the World's Forest 1997. FAO, Rim, 172 s.
- Elektronska verzija obeh dokumentov je dostopna na:
 --, <http://www.fao.org/waicent/faoinfo/forestry/FO/SOFO/sofo-e.stm>
- , 1999. Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 1998. Zavod za gozdove Slovenije, Ljubljana, 37 s.
- , 1999. Statistični letopis 1998. Statistični urad RS, Ljubljana, s. 297-303.
- , 1999. Statistični letopis 1999. Statistični urad RS, Ljubljana, s. 290-296.
- Elektronska verzija letopisa je dostopna na naslovu:
 --, <http://www.sigov.si:90/zrs/slo/>